

Planetarisk nydelse

FILOSOFI. Den amerikanske filosof Alphonso Lingis er en unik stemme der kombinerer eksistensfilosofi med en mere udadvendt jordisk-sanselig realisme. De vigtigste af hans essay er nu samlet i *The Lingis Reader*.

ALEXANDER GARNIERA
Forfatter og skribent, København

FOTO: RPBMAA / SHUTTERSTOCK

Alphonso Lingis (f. 1933) gik lige fra begyndelsen af sine egne veje. Som ung slog han sine folder i efterkrigstidens Paris, læste og oversatte Sartre, Merleau-Ponty og Levinas. Især oversættelser af de to sidste filosofers centrale værker (*Synligt-usynligt* og *Totalitet og uendelighed*) banede vejen for en generation af fenomenologiske tænkere i USA. Men Lingis valgte fra tidligt af at kombinere filosofien med et antropologisk, psykoanalytisk og geografisk arbejde, og gennem sin mange rejser skabte han sin helt egen genre, en fænomnologisk rejsefortælling.

Med sin filosofiske bagage i den ene hånd, kammeret i den anden, og øjne og ører åbne, har han skrevet en række alternative fortællinger om seksualitet, angst, økonomi, tillid, fællesskab, overskridelse, krig og trifuld. For Lingis skal filosofien være en «afslørende diskurs» om virkeligheden, ikke en kommentar til filosofiske tekster og problemer. Den må på opdagelse og hente inspiration fra historien og det virkelige liv. Hvis de store myter og fortællinger om de menneskelige lidenskaber ikke længere taler til os, er det fordi vi har «mistet sansen for grundfølelesens transhistoriske og animalske dimension der lever i os».

De arkaiske emotioner der udfoldet sig i tragedierne hos Aiskhylos og Sofokles er blevet undertrykt, mener Lingis, af et stadig mere videnskabeligt sprog, der har beslaglagt vores forestillingsverden. Om end han overværer og studerer en balinisk maskedans, Piskeens glædelige statuer, karnevalet i Rios gader eller et junkiepar i den amerikanske Midtvesten, så kombinerer Lingis en etnografisk åben observation med et historisk-filosofisk researcharbejde, der ofte producerer overraskende indsigter. Som en spændende overgangsfigur mellem fenomenologi og psykoanalyse på den ene side og poststrukturalisme og spekulativ realisme på den anden, er han vanskelig at placere, og forfattereskabet har et tværgående og søgende særpræg.

Den intellektuelle som seismograf I et næsten programmatisk essay, med titlen «The Unlived Life is Not Worth Examining», i den nylig udgivne essaysamling *The Lingis Reader*, skriver han: «Hvor mærkeligt er det ikke at livet opfattes negativt, at ånden opfattes som negativt.» Den vanskelige, men vigtige opgave for mennesket er, ifølge Lingis, den at kunne bekræfte livet. Vi har en tendens til at behandle livet som noget fremmed og fremstillet, menneske- og samfundsliv som styret af beherskelse og angst. Han advarer på ingen måde disse synspunkter, men mener at vi som kommunikations- og informationsnyrede væser er ved at miste noget væsentligt ved det at være menneske. Det som kommer først, er nemlig glædes- og livskraften, som for Lingis er forbundet med opdagelse og vinder.

For Lingis skal filosofien være en «afslørende diskurs» om virkeligheden.

«Måske er der intet mere fremmed for os end vor egen slags», konstaterer han i en samtale, hvor han ser tilbage på et helt livs tænkning og rejseakti- han overværer og studerer en balinisk maskedans, Piskeens glædelige statuer, karnevalet i Rios gader eller et junkiepar i den amerikanske Midtvesten, så kombinerer Lingis en etnografisk åben observation med et historisk-filosofisk researcharbejde, der ofte producerer overraskende indsigter. Som en spændende overgangsfigur mellem fenomenologi og psykoanalyse på den ene side og poststrukturalisme og spekulativ realisme på den anden, er han vanskelig at placere, og forfattereskabet har et tværgående og søgende særpræg.

Som professor i filosofi ved Pennsylvania State University og Lingis tidligt de traditionelle akademiske konferencer. En tænker opstår i dag intet ved at rejse til Paris, Berlin, Tokyo, Shanghai, skriver han, «Hvad enten du er der for at deltage i en konference eller på fristemmer vil du kun made veluddannede mennesker der tænker det samme som du tænker om demokrati og markedsøkonomi, om kristen og islamisk fundamentalisme, om terrorbevægelsen Sendero Luminoso, om højprædiktet konceptuel kunst eller halvintellektuel Madonna, om virtual reality eller mobiltelefoner.» Den intellektuelle må i stedet være seismograf for jordens rystelser og de udsatte og mærkværdige skæbener der udgør vores fælles historie. Om end han til tider synes at dyrke det eksotiske eller den intense livsførelse, fører Lingis hverken disse fællesskaber tilbage til et etnisk autenticitet eller national oprindelig livsform.

I Europa er han mest kendt for *The Community of Those Who Have Nothing in Common* (1994), der beskriver fællesskabet som en afgrunds, som noget der emærer sig af de skrøbeligste forbindelser mellem mennesker, dødelighed og udsathed. Bogen læses ofte i forbindelse med Giorgio Agambens og Jean-Luc Nancy's tænkning om de essensløse fællesskaber. Men for Lingis handler fællesskab dybest set ikke om det vi er fælles om, men om det erotiske og det intime. Hvad han finder attraktivt ved udsatte mennesker – indianere, tibetanere, junkier, tilfældigt rejsende – er det, der gør dem anderledes, ikke forstået som det eksotiske, men som deres måde at håndtere deres ensomhed på, en plaget eksistens, en skrøbelighed, eller simpelthen en anden måde at nyde og sans på.

ACCEPTEN AF EN AFGRUND Lingis' filosofi om virkeligheden og naturens eksistens bygger på imperativet om at vi må sans og respondere på tingenes

konturer og de jordiske elementer, for overhovedet at være i live. Vi er aldrig alene, skriver han, uafhængig af andre, fri for verdens og uafklædte tyngde. Denne vægt er et andet navn for væsentlighed, det som har betydning. Problemet er der vi har vænnet os til at spørge til tings betydning for industrien, for os. Ifølge Lingis består vores opgave i at tilbyde et sprog for det som har en værdi i sig selv, tingenes egenverd, arbejdet, håndværkets, legen, dansen.

Nydelse er en sensibilitet der trækker os ind i det han omtaler som tingenes «sanselige dyb». Vores nydelse emærer sig ikke af tingene selv, men af det som omslutter dem: jorden, havet, lyset, byen. Dette «elementale» som omslutter tingene gør at nydelsen findes midt i noget som ikke kan besiddes. Slik sejleren der benytter sig af havet og vinden, behersker disse elementer, uden at forvandle dem til ting han besidder. Elementerne har ingen forside og bagside, men er det som breder sig ud i medets og kroppens berøringssone. Med Lingis ord: «Lys er ikke bare middel for at se, jorden ikke bare ressourcekammer for vores udvikling, for bemågtigelse og besiddelse; elementerne er livets bestanddele der tillige os at blive systemtvingende, strålende, varmeagtige, sanselige og jordiske.» Kunstens og filosofiens alternative fortællinger må tage afskrif af denne jordiske vægt og beskafenhed, og dens elementer, for at kunne give os nye øjne at se med, nye celler at tænke med, andre kroppe for indgåelse af nye fællesskaber.

Overgangen mellem nydelsens elementer og eksistensen er glæde. I dag har vi reduceret glæde til velbehag, ifølge Lingis, men glæde tilhører «det sanselige dyb». I en mere sanselig opdatering af Spinoza og Deleuze, skriver han: «Glæden er den mest tilfældige tilstand [...] kun med den er vi i stand til at bekræfte kærlighed og had, smerte, helvede, vanere, forkøblingen, verden – denne verden, ja, du kender den!»

Dyb glæde er dyb visdom, det som dyr og naturen allerede ved besked om. Lingis' kritik af oplysningsfilosofi går på dens udgrænsning af det sanselige ved livet som en spændingsforhold, det han kalder «det natlige». Natten som det, der invaderer der vi har vænnet os til at spørge til tings betydning for industrien, for os. Ifølge Lingis består vores opgave i at tilbyde et sprog for det som har en værdi i sig selv, tingenes egenverd, arbejdet, håndværkets, legen, dansen.

Nydelse er en sensibilitet der trækker os ind i det han omtaler som tingenes «sanselige dyb». Vores nydelse emærer sig ikke af tingene selv, men af det som omslutter dem: jorden, havet, lyset, byen. Dette «elementale» som omslutter tingene gør at nydelsen findes midt i noget som ikke kan besiddes. Slik sejleren der benytter sig af havet og vinden, behersker disse elementer, uden at forvandle dem til ting han besidder. Elementerne har ingen forside og bagside, men er det som breder sig ud i medets og kroppens berøringssone. Med Lingis ord: «Lys er ikke bare middel for at se, jorden ikke bare ressourcekammer for vores udvikling, for bemågtigelse og besiddelse; elementerne er livets bestanddele der tillige os at blive systemtvingende, strålende, varmeagtige, sanselige og jordiske.» Kunstens og filosofiens alternative fortællinger må tage afskrif af denne jordiske vægt og beskafenhed, og dens elementer, for at kunne give os nye øjne at se med, nye celler at tænke med, andre kroppe for indgåelse af nye fællesskaber.

Overgangen mellem nydelsens elementer og eksistensen er glæde. I dag har vi reduceret glæde til velbehag, ifølge Lingis, men glæde tilhører «det sanselige dyb». I en mere sanselig opdatering af Spinoza og Deleuze, skriver han: «Glæden er den mest tilfældige tilstand [...] kun med den er vi i stand til at bekræfte kærlighed og had, smerte, helvede, vanere, forkøblingen, verden – denne verden, ja, du kender den!»

Dyb glæde er dyb visdom, det som dyr og naturen allerede ved besked om. Lingis' kritik af oplysningsfilosofi går på dens udgrænsning af det sanselige ved livet som en spændingsforhold, det han kalder «det natlige». Natten som det, der invaderer der vi har vænnet os til at spørge til tings betydning for industrien, for os. Ifølge Lingis består vores opgave i at tilbyde et sprog for det som har en værdi i sig selv, tingenes egenverd, arbejdet, håndværkets, legen, dansen.

Nydelse er en sensibilitet der trækker os ind i det han omtaler som tingenes «sanselige dyb». Vores nydelse emærer sig ikke af tingene selv, men af det som omslutter dem: jorden, havet, lyset, byen. Dette «elementale» som omslutter tingene gør at nydelsen findes midt i noget som ikke kan besiddes. Slik sejleren der benytter sig af havet og vinden, behersker disse elementer, uden at forvandle dem til ting han besidder. Elementerne har ingen forside og bagside, men er det som breder sig ud i medets og kroppens berøringssone. Med Lingis ord: «Lys er ikke bare middel for at se, jorden ikke bare ressourcekammer for vores udvikling, for bemågtigelse og besiddelse; elementerne er livets bestanddele der tillige os at blive systemtvingende, strålende, varmeagtige, sanselige og jordiske.» Kunstens og filosofiens alternative fortællinger må tage afskrif af denne jordiske vægt og beskafenhed, og dens elementer, for at kunne give os nye øjne at se med, nye celler at tænke med, andre kroppe for indgåelse af nye fællesskaber.

Overgangen mellem nydelsens elementer og eksistensen er glæde. I dag har vi reduceret glæde til velbehag, ifølge Lingis, men glæde tilhører «det sanselige dyb». I en mere sanselig opdatering af Spinoza og Deleuze, skriver han: «Glæden er den mest tilfældige tilstand [...] kun med den er vi i stand til at bekræfte kærlighed og had, smerte, helvede, vanere, forkøblingen, verden – denne verden, ja, du kender den!»

Overgangen mellem nydelsens elementer og eksistensen er glæde. I dag har vi reduceret glæde til velbehag, ifølge Lingis, men glæde tilhører «det sanselige dyb». I en mere sanselig opdatering af Spinoza og Deleuze, skriver han: «Glæden er den mest tilfældige tilstand [...] kun med den er vi i stand til at bekræfte kærlighed og had, smerte, helvede, vanere, forkøblingen, verden – denne verden, ja, du kender den!»

Dyb glæde er dyb visdom, det som dyr og naturen allerede ved besked om. Lingis' kritik af oplysningsfilosofi går på dens udgrænsning af det sanselige ved livet som en spændingsforhold, det han kalder «det natlige». Natten som det, der invaderer der vi har vænnet os til at spørge til tings betydning for industrien, for os. Ifølge Lingis består vores opgave i at tilbyde et sprog for det som har en værdi i sig selv, tingenes egenverd, arbejdet, håndværkets, legen, dansen.

Nydelse er en sensibilitet der trækker os ind i det han omtaler som tingenes «sanselige dyb». Vores nydelse emærer sig ikke af tingene selv, men af det som omslutter dem: jorden, havet, lyset, byen. Dette «elementale» som omslutter tingene gør at nydelsen findes midt i noget som ikke kan besiddes. Slik sejleren der benytter sig af havet og vinden, behersker disse elementer, uden at forvandle dem til ting han besidder. Elementerne har ingen forside og bagside, men er det som breder sig ud i medets og kroppens berøringssone. Med Lingis ord: «Lys er ikke bare middel for at se, jorden ikke bare ressourcekammer for vores udvikling, for bemågtigelse og besiddelse; elementerne er livets bestanddele der tillige os at blive systemtvingende, strålende, varmeagtige, sanselige og jordiske.» Kunstens og filosofiens alternative fortællinger må tage afskrif af denne jordiske vægt og beskafenhed, og dens elementer, for at kunne give os nye øjne at se med, nye celler at tænke med, andre kroppe for indgåelse af nye fællesskaber.

Overgangen mellem nydelsens elementer og eksistensen er glæde. I dag har vi reduceret glæde til velbehag, ifølge Lingis, men glæde tilhører «det sanselige dyb». I en mere sanselig opdatering af Spinoza og Deleuze, skriver han: «Glæden er den mest tilfældige tilstand [...] kun med den er vi i stand til at bekræfte kærlighed og had, smerte, helvede, vanere, forkøblingen, verden – denne verden, ja, du kender den!»

Overgangen mellem nydelsens elementer og eksistensen er glæde. I dag har vi reduceret glæde til velbehag, ifølge Lingis, men glæde tilhører «det sanselige dyb». I en mere sanselig opdatering af Spinoza og Deleuze, skriver han: «Glæden er den mest tilfældige tilstand [...] kun med den er vi i stand til at bekræfte kærlighed og had, smerte, helvede, vanere, forkøblingen, verden – denne verden, ja, du kender den!»

er et produkt af en særlig tænke måde forbundet med sted, følelse og sjæl. Følelser er ikke bare indre tilstande, men kræfter der kommer udefra. Med tråde både til Montesquieu og den spekulative realisme argumenterer Lingis for at et landskaps klima og formationer, ikke mindst på Piskeen, er afgørende for hvordan der tænkes og føles. De emotionelle kræfter er forbundet med øens vulkan, dens afgrunde, spotteflugens flyvekombination, de enorme afstande til andre øer, oceanets uendelige rastløshed, klippernes fare, som igår har betydning for det at gå så langt som det at rejse de vældige statuer.

Gennem vandringer og samtaler med indbyggerne på øen, taler Lingis om det han oplever som et livsbetragende miljø mærket af en fri, ikke-formålstyret energi. Meget tyder på at statuerne, der kaldes moaier, har haft en dobbelt funktion: aktivde den polynesiske ord og sikre en kollektiv medfølelse gennem meditation. Statuerne minder derfor mest om et billede af Buddha, uden spor af græsk idealiseret antropomorfe gud, suveræne romerske kejser eller Jesus' ofrende patos. Lingis afslutter en længere refleksion over statuerne og det jordiske indvirkning på tankens liv og den lokale livsform på følgende vis: «I denne navle hvor Jorden var reduceret, foran dette frie ocean, under den tomme himmel, i hjertet af en endeløs østlig vind, folte jeg de indfødtes appetit for liv og deres virkelighed. [...] Under tusind moaers kæmpende udsåret fra de vulkanske sten, nu stående vendt ud mod en ubevogtet afstand, folte jeg deres smag for det umulige.»

Lingis' pointe er at de alternative fortællinger om civilisation og folkeslag må vise hvordan følelser og tanker er forbundet med objekter og udvekslingen herimellem. Noget der kræver et andet sprog og en anden tilgang. Vi forstår meget lidt om stedet og denne civilisation hvis vi blot beskriver historien gennem handlinger, triumfer og nederlag. Civilisationen

Tom Sparrow (red.), *The Alphonso Lingis Reader*, University of Minnesota Press, 2018.